
Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

ÎNTILNIREA*)

Sedeam lângă un copac, într'o pădure de mesteacăn, toamna, pe la mijlocul lunei lui septembrie. De cu demineată bură de ploaie, și din când în când câte-va raze calde de soare străbăteau nourii; vremea ieră schimbăcioasă. Ceriul, acoperit cu norii albi fără forme hotărâte, se răzbană pe neașteptate pe unele locuri; și, deschizindu-se ast-feliu pentru puține minunte, nourii lăsau între dișii cieriul albastru și senin, pare că un ochi prietenos și înțelept.

Priveam în toate părțile și ascultam cele mai mici zgomote. Frunzele ce ierau deasupra capului meu stăteau aproape nemisșcate; zgomotul ce făceau mișcându-se ar fi fost îndestulătoriu pentru a arătă în ce timp al anului ne aflam. Nu ieră foșăitura veselă a frunzelor tinere, nici mormurul blînd și îndelungat al verei, nici foșnetul rece și fricos al sfîrșitului toamnei, ci un feliu de sunete slabe și de abiea simțite. Un vînt ușor atingea din când virful copacilor. Năuntru pădurei, plin de umezală, se schimba la fie ce minunt, după cum soarele lumină orî ieră ascuns de nourî. Cînd lumină peste tot, pădurea se lumină și se veselea ca prin farmec; trunchiurile nalte ale mesteacănilor, destul de depărtate unele de altele, începeau a străluci ca mătasa cea albă; frunzișoarele cari acopereau pămîntul se zmălțau îndată cu mi de colorî și scînteau ca aurul cel mai curat; tulpinele feregelor celor mari cari luaseră coloarea cea frumoasă ce o au toamna, și care nu-i citu-și de puțin mai pe jos de a poamei coapte deplin, se încrucișau și se amestecau în mi de chipuri sub ochi miei. Dar soarele se ascundea, și atunci toatelau în pădure o loloare albăstrie; tonurile cele mai vioae sestîngeau; trunchiurile copacilor se făceau albe fără lustru, ca omătul căzut de curînd, și care n'a fost încă atins de lumina soarelui de iearnă; apoi o bură de ploaie aproape nesimțită străbătea pe furiș în pădure și făcea un murmur ușor. Frunzele de mesteacăn tot ierau încă verzi cele mai multe, dar verzi bătînd tare în galbăn; se zăreau ici coela câte una de abiea ieșită, roșe sau galbene ca aurul. Trebuea să le vezi înfocîndu-se

*) Traducere din Turghenef.

cînd o rază de soare străbătea până la dînsule luminînd în trecerea ieî rețeaua de crenguțe umede ce întîlnea. Nici o pasere nu cîntă; toate stăteau ascunse în frunze și tăceau; prigoarea mai aruncă din cînd în cînd strigătul ieî luătoriu în ris, care resună în pădure ca sunetul unui clopoțel de oțel.

Innaintea de a intra în pădurea de mesteacăn, trecusem cu cînele mieu printr'o pădure de plopi măreți. Trebuie să mărturisesc, ca acești copaci nu-mi prea plac, cu coaja lor lilichie palidă, cu verdeața lor cenușie semănînd a metal pe care o ridică de se acopăr; nu-mi place legănarea neîncetată a frunzelor lor rotunde și necurate, lipite fără regulă pe niște codiți lungi. Popul tremurătoriu nu i frumos de cit în unele seri de vară, cînd, înălțîndu-se în mijlocul unei întinderi de tufe, oprește razele soarelui apropiat de asfințit; scîntee și tremură, o lumină galbănă amestecată cu roș porfiriu îl acopere de la vîrf până la rădăcină.

Popul tremurătoriu îmi mai place pe-un timp senin, dar vîntos; vuește și se leagănă în aer, și fie ce frunză luată de această mișcare pare că vrea să se deslipească, și să zboare în cîmpie. Dar nu-mi plac plopii tremurători în totdeauna, și pentru această trecusem prin pădurea cea diotăiu fără să mă opresc, și mă așezasem sub un mesteacăn, ale cărui crengi începeau aproape de pămînt, și puteau prin urmare să mă apere de ploaie. După ce am privit ce mi se îmfațoșă, mă cupriuse un somn liniștit și adînc cum îl cunosc numai vînătorii.

In adevăr nu știu cit dormii, dar cînd deschisei ochii pădurea ieră plină de soare, și albăstrul cerului străbătînd din toate părțile prin frunziș, se părea scînteetoriu de lumină; nourii alungați de vînt pieriseră; ieră din nou timp frumos și aerul avea o recoreală uscată și cu totul deosebită care împlie sufletul de o simțire de fericire, și vestește mai totdeauna că după o zi ploioasă va urmă o sară frumoasă și liniștită. Ieră să mă scol și să mă apuc de vînat, cînd ochii miei întîlniră o ființă omenească care stătea nemișcată în pădure. O privii cu luare a mințe; ieră o țerancă tînără. Ședea la vră o două zeci de pași de la mine, cu capul plecat și gînditoare, cu minele puse pe genunchi; o mină ieră deschisă pe jumătate și aproape de tot acoperită de un buchet de flori de cîmp. Pieptul fetei gînditoare ieră ațîțat, și la fie ce mișcare buchetul se luncă încetîșor pe fusta ieî vîrgată. Cămeșa ieî albă ieră închisă la gît și la încheeturile minelor, și-i cuprindea de aproape mijlocul formînd încrețituri scurte și moi; la gît avea două șiraguri de mărgele mari galbene, care-i cădeau pe piept. Ieră frumoasă. Părul ieî cel îmbeșugat ieră galbăn cenușiu, despărțit la mijloc printr'o cărare și ținut

prin o cordea roșă care venea deasupra frunței ieî albe ca fildeșul, obrazul ieî ieră acoperit de aceea coloare aurie obișnuită la pelițele delicate. Nu-i puteam vedea ochii; îi ținea plecați; dar băgai de samă genele-i lungi, sprincenele-i subțiri și pleoapele-i umede; pe un obraz străluceau încă urmele unei lacrimi care se oprise lângă buzele-i cu coloarea pierdută. Nasul ieî ieră cam gros și scurt, dar nu-i sîrică arătarea plăcută a feței.

Fața ieî ieră plină de farmec; zugrăvea blindeta, liniștea, și tot o dată întristarea nevinovată a unui copil care nu știe încă a-și da samă de durerea sa. Ieră ușor de văzut că așteptă pe cineva; o pîriitură slabă se auzi în pădure și îndată ridică capul și se uită în toate părțile; văzui atunci o strălucire în umbra străvezie ce-i încunjura ochii cei limpezi și sfoși ca de gazelă.

Ascultă cît-va, cu ochii îndreptați spre locul unde se auzise pîriitura, suspină, întoarse încet capul, și-l plecă și mai tare de cît înainte și începui a alege florile ce le avea pe genunche. Pleoapele-i ierău roșe, o tremurătură plină de amărăciune îi mișcă buzele, și altă lacrimă căzînd lunecă strălucind pe obraz. Astfelii trecui jumătate de ceas aproape; sârmana fată nu se clintea; mișca de întristare brațele din cînd în cînd și ascultă, ascultă necontentit, ieră se auzi un zgomot în pădure, tresări. Zgomotul tot urmă din ce în ce mai lămurit, se apropiea, și aflăi în curînd că ieră pricinuit de cine-va care mergea iute. Fata se îndreptă și pare că se temea, privirea-i băgătoare de samă părea tremurătoare, și în curînd se aprinse de nădejde.

Se putea vedea în desiș un bărbat apropiindu-se iute. Cum îl văzui fața, se și înroși, și un zimbet vesel se arătă pe buzele ieî; încercă să se scoale, dar căzu îndată, galbănă, turburată, și stătu așa până ce bărbatul ce se apropiea, se oprî lângă dînsa; atunci ridică spre dînsul o privire iubitoare, sfoasă, aproape rugătoare.

Tot ascuns sub crengile mesteacănului, privii cu băgare de samă la bărbat, și nu simții nici o plăcere uitîndu-mă la dînsul. Judecînd după arătare, ieră feciorul din casă al unui proprietariu tînăr și bogat. Imbrăcămîntea lui dădea pe față pretenții de a ști să se îmbrace cu gust; purtă un palton scurt ca bronzul la coloare și îmbumbat până sus, poate vre un straiu vechiu dăruit de stăpin, o legătoare trandafirie cu virfuri galbene, și o șapcă de catifea neagră cu vîpișcă aurie, al cărei cozoroc ieră tras tare pe frunte. Gulerul rotunzit al cămeșei îi tăea fără de milă obrazul și i se suea până la urechi; manșetele crohmolite îi acopereau până la jumătate degetele roșe și urite; avea mai multe inele de aur și de argint cu lumi de pietre albastre. Fața lui

roșă și nerușinată ieră dintr'acelea cari pe est am văzut, par ne-suferite bărbaților, și plac, din nenorocire, trebuie să mărturisim, femeilor destul de adesea. Se silea să dea feței sale cam necioplite o nutră desprețuitoare și plină de desgust; clipea necontenit cu ochii săi cenușii deschiși, și cari din feliul lor chiar ierau greu de văzut; se îngîmfă, plecă în jos colțurile gurei, căscă fără să-i vie, își dezmerdă nepăsătoriū părul lui cel roșcat pieptănat și așezat cu mare îngrijire, și-și răsucea părul mărunț ce-i ținea loc de mustețe, își dădea aere în cît ieră peste măsură de caraghioz. Incepuse aceste mofturi îndată ce zărise fata care-l așteptă; după ce se apropié încetișor pas cu pas, ridică umerele, își viri mînele în buzunarele paltonului, și după ce făcu bieteî fete cînste cu o privire iute și nepăsătoare, se puse încet lingă dînsa.

— Iel și! — o întrebă tot uitîndu-se în altă parte, căscînd și hlobănîndu-și un picior. — De mult iești aice? Fata stătu cît-va fără să-i poată respunoe.

— Da, Victor Alexandrici, — zise în sfîrșit încetișor.

— Iel! — făcu iel luîndu-și șapea și așezîndu-și cu mîndrie părul care începea aproape de la sprincene; apoi își puse șapca înapoi cu luare a mînte și uitîndu-se în prejur cu îngîmfare. — Da, uitasem. Apoi, vezi, plouă. — (și căscă) — Îs nebun de cap, cîte treburi am! — (Căscă ieară-și). — Nu știu cum să le scot la capăt și stăpinul îi nerăbdătoriū. Plecăm mîne.

— Mîne? — strigă fata, și-l privi spăimîntată.

— Da, mîne. Lasă! Lasă! te poftesc — făcu iel cu ciudă, băgînd de samă că fata tresărise și plecă încet capul; — te poftesc, Aculina, nu plînge. Știi că nu-mi place.

— (Zicînd aceste vorbe, încreți din nasu i turtit). — Dacă ți-i de-așă, mă duc pe dată. Ce prostie! se sclifosește!

— Nu, nu mai plîng, — response iute. Aculina silîndu-se să-și ție lacrimile. — Mîne pleci? — îl întrebă iea peste cît-va. — Numai Dumnezeu știe cînd ne vom mai vedea, Victor Alexandrici.

— Ne vom vedea, — îi zise, — n'aibî grijă. Dacă nu la anul, apoi mai tirziu. Mi se pare că stăpinul vrea să între în slujbă la Sînt Petersburg, — urmă iel cu nepăsare și vorbiud cam pe nas. — Poate vom merge în străinătate.

— Mă vei uita, Victor Alexandrici, — zise cu întristare Aculina.

— Nu; pentru ce? Nu te voi uita; dar tu, fii cuminte, nu te face proastă, ascultă pe tată-tu. Nu, nu te voi uita, nu te teme.

Și iear căscă întinzîndu-se cît ieră de lung.

— Nu mă uita, Victor Alexandrici, — urmă iea cu glas ru-

gătoriu;—știi cât te-am iubit, și m'am dat ție cu totul. Să ascult de tata, Victor Alexandrici; dar cum să fac?

— Cum?—zise iel, tot culcat pe spate, cu un glas care pare că-i ieșea din pînțece, și cu minele puse sub cap.

— Știi bine, Victor Alexandrici. . . știi. . . nu putu sfîrși.

În loc să-i răspundă, Victor începu a se jucă cu lanțul cel de oțel de la ceasornic.

— Iești fată deșteaptă, Aculina, — urmă iel în sfîrșit; — pentru aceasta te rog să nu vorbești într'ăurea. Îți voesc binele; mă înțelegi? Da, nu iești proastă, nu iești țerancă de tot; și mă-ta n'a fost țeranca într'o vreme! Dar n'ai învățatură; prin urmare, ai face bine să ascuți cînd te sfătuesc.

— Mă tem, Victor Alexandrici.

— Iea lasă! ce prostie! dragă; drept că chiar ai de ce te teme! Dar ce ai pe genunche?— o întrebă apropiindu-se de din-sa; — flori?

— Da. — zise cu întristare Aculina; — ieată niște flori, — urmă iea priozînd la suflet; — is bune pentru viței. Ieată patlagină, tîmădue de scrofule. Uite ce florică ciudată; nici o dată n'am văzut de-acestea; uită-te și viorele. Acestea-s pentru Domniea-ta, zise iea, luînd un buchetel de vinețele selbatece legate cu un fir de iearbă. — Vrai?

Feciorul din casă întinse cu nepăsare mina, luă buchetul, mirosi florile, începù a le strivi între degete, și ridică ochi spre ceriù arătîndu-se gînditoriù și mîndru. Aculina îl privea, în ochii ieși se arată o iubire în adevăr induioșătoare. Se vedea că-și oprea lacrimele pentru ca să nu-l supere, și că-și luă remas bun de la dînsul privindu-l pentru cea de pe urmă dată. Cît despre dînsul, stătea tot lungit, ca un sultan și pare că primea iubirea fetei cu o milă îngăduitoare. Mărturisesc că fața lui roșă, pe care, cu toată nepăsarea ce se silea să arăte, se vedea mulțămirea de sine îndestulată, îmi pricinua cel mai adine desgust. Aculina ieră așa de frumoasă atunci! Îi deschisese inima; se lăsă în voea lui, și iel . . . lăsă pe iearbă buchetul de vinețele și scoase din buzunariul paltonului un lornion cu inelul din prejur de bronz, și încercă să-l pune la ochiù; dar în zădar încrețea sprinceană, strîngea obrazul și-și strimba pînă și nasul, lornionul nu se ținea.

— Ce ai? — îl întrebă fata plină de mierare.

— Un lornion, zise iel îngîmfat.

— Ce se face cu dînsul?

— Se vede mai bine.

— Dă mi-l să cerc.

Victor se părù cam nemulțămît, dar totuși i-l dădù.

— Iea sama să nu-l strici.

— Nu te teme, nu-l voi strică. — (Duse cu sfileală lornionul la ochiul drept).

Nu văd nemică, — îi răspuse.

— Trebuie să închizi ochiul, — îi zise iel ca un stăpîn nemulțămît; (iea închise ochiul la care pusese lornionul.) — Nu acela, proastă ce iești! celălalt, — strigă Victor, și fără să o mai lese să facă cum o învăța, îi luă lornionul înapoi.

Aculina se înroși, începî a ride puțin, se întoarse.

— Se pare că nu-i făcut pentru noi, — zise iea.

— Se înțelege!

Sermana fată suspină din greu.

— Ah! Victor Alexandrici! — începu iea de o dată; — ce triști vom fi cînd nu veți mai fi aici!

Victor își șterse lornionul cu poala paltonului, și-l puse în buzunariu.

— Da, — fără îndoială, — zise iel în sfîrșit; — la început. — (O bătu pe umăr ca un feliu de stăpîn; iea îi luă mîna și i-o sărută). — Da, fără îndoială, — urmă iel zimbînd plin de mulțămire; — iești fată cum se cade; dar ce să facem? Judecă singură; nu putem stă aici pe veșnicie, stăpînul și cu mine; ieată iarna, și știi că la țară iarna e de nesuferit. La Petersburg îi cu totul altă ceavă. Acolo sînt cu adevărat mînuî, pe cari, sărmanico, nici nu ți le poți închipui măcar, nici în vis. Case, uliți, și societate! — (Aculina îl asculta cu mare luare a mințe, cu buzele puțin deschise; ca un eopil.) — La urma urmei, — întorcîndu-se pe iearbă, — la ce să-ți mai vorbesc de toate acestea? Nu poți să mă înțelegi.

— De ce-ți închipui așa, Victor Alexandrici?

Îi zise iea; — te-am înțeles; am înțeles tot.

— Iei apoi?

Aculina plecă ochii. — Altă dată nu vorbeai astfel cu mine, Victor Alexandrici, — începî iea fără să ridice capul.

— Altă dată! — zise iel făcînd o mișcar de supărare.

Tăcură.

— Dar trebuie să plec, — și se sprijini într'un cot.

— Mai stăi puțin, — zise Aculina rugîndu-se.

— La ce? mi-am luat remas bun.

— Așteaptă, — mai zise Aculina.

Victor se culcă ieară-și și începî a șueră. Aculină tot îl privea; dar băgăi de samă că pieptul i se mișca; buzele îi tremurau . . . Obrazul i se înroșise puțin...

— Victor Alexandrici! — strigă iea în sfîrșit cu glas sfășietoriu; — reu faci, Victor Alexandrici. Marțor mi-i Dumnezeu!

— Ce vrei să spui? — îi zise iel cu sprincenele încrețite, rezămîndu-se în cot și întorcînd capul spre dînsa.

— Reu faci, Victor Alexandrici. Nu-mi zici nici o vorbă bună, înnaite de a mă părăsi pe mine, sărmană nenorocită ce sînt.

— Ce vrei să-ți spun?

— Nu știu; știi mai bine de cît mine; Victor Alexandrici. Ieată pleci, și nici nu-mi zici măcar. . . Ce-am făcut de te porți așa cu mine!

— Ciudată iești! Ce vrei?

— Nici măcar un cuvîntel. . .

— Lasă-mă! biîguesești, — îi zise iel cu ciudă, și se sculă.

— Nu te supără, — urmă iea ținîndu-și lacrimile.

— Nu mă supăr; dar îți zic că iești proastă.

Ce vrei să-ți fac? Știi că nu pot să te ieu? Ce ceri deci? Ce? — Întinse gîtul ca și cum ar așteptă respuns, și rășchiră degetele.

— Dar nemica . . . nu cer nemică, — urmă iea bîlbîind și întinzînd spre dînsul mînele cari-î tremurau.

— Ai fi putut să-mi spui un cuvîntel . . . — Dar nu mai putu să se stăpînească, un puhoi de lacrimi îi izbucni din ochi.

— Nu vreau nemică, — urmă iea suspinînd și ascunzîndu-și fața cu mînele; — dar ce vor zice a casă? Ce-mi vor face și ce voi ajunge? Sărmana de mine! Mă vor da unui om pe care nu-l iubesc, nenorocită hulubiță ce sînt!

— Și iel, nu vra să-mi zică un cuvîntel, unul singur . . . Dacă mi-ar zice, așa, Aculina . . .

Dar nu putu; suspinele o înnăbușeau, căzù pe iearbă, cu fața'n jos, și începù a plînge cu hohot . . . Tremura ca vargă . . . Desnădăjduirea stăpînită până atunci, o dovedise cu totul. Victor stătù cîtva și o privi; apoi dădù din umere, se întoarse, și se depărtă iute.

După cîtva timp Aculina se liniști puțin; ridică capul, se sculă iute, se uită în toate părțile și-și împreună mînele; voi să alerge după dînsul, dar nu putu și căzù în genunchi . . . Nu mai fu stăpîn pe mine, și mă repezii spre dînsa; dar cum mă zări, își căpătă iarăși puterile, se sculă, scoase un țipet, și se făcù nevăzută printre copaci.

Mă oprii, și luînd buchetul de vinețele, ieșii din pădure și apucăi pe cîmp. Soarele ieră aproape de asfințit și nu mai scîntea; împrăstia o lumină de o potrivă și palidă. Mai ieră un ceas cel mult până 'n noapte, și totuși de abia se zărea înce-

* Un curtean (dvor ovi) ar socoti înjosire a lua o țerancă.

putul a murgului. Un vînt neregulat suflă în față-mi trecînd prin buruecele uscate; frunzișoarele uscate ce ridică treceau iute drumul, pe lingă pădure; copacii de pe lingă margină foșneau cu întristare la suflarea lui; iarba îngălbenită, tufișoarele, cele mai mici bucățele de paie ierau acoperite de nenumărate ațe de pa- injenî de cele ce plutesc toamna în aer; scîntee și plutesc în toate părțile. Mă oprii. . . mă simțeam trist; natura mai avea încă ceva remășiți de tinerețe, dar ieră cel de pe urmă zimbet, se simțeau de pe atunci grozăviile iernei care venea cu iuțală. De asupra mea trecu un corb cu zborul greciū; întoarse capul pe-o parte și se uită la mine apoi se făcu nevăzut în pădure croncă- nind jalnic de cite-va ori; o gramadă numeroasă de hulubi, semn de toamnă, se arată în spre arii și se lăsă pe cîmp! Se auzi ho- dorogitul unei trăsuri deșerte în dosul unei coline cu coastele goale. . . .

Mă întorsei acasă; dar amintirea sărmanei Aculine nu s'a șters din mintea mea, și tot păstrez încă buchetul ieî de vinețe- le, deși s'a vestezeit de mult.

I. Nădejde.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Starea femeii la deosebite popoare.

(sfîrșit.)

Obiceiul de-a închide și păzi femeile cu eunuci, care ie așa de răspîndit în Orient, ie hulit de Manu: „A închide și a păzi femeile cu oameni anumiți și credincioși nu ie mare siguranță, numai acele femeî sînt bine păzite cari se păzesc singure.“

De și în une locuri legea lui Manu zice că femeea să fie încărcată de daruri de la părinți, frați și bărbat, dacă voesc să aibă urmași; se vede inse pricina care îi face să poleească reul.

În legea lui Manu femeea ie un cîmp pe care se asvirle semînța, așa că copilul ieia numai hrana de la mamă și toată ze- mislirea de la bărbat, și fiind că femeea ca și un cîmp ca și o vacă ie proprietatea bărbatului, roadele adecă copii sînt ai acestuia. Femeea stearpă până în al 8-lea an de la măritare trebuie să fie lepădată.

Dacă femeea ie mașină pentru copii, la ce ie bună îndată ce nu împlinește această condiție? O femece ce a păcătuit înșe- lînd bărbatul; nu mai ie femece, ci făptura cea mai înjosită. Să i se radă capul, zice Narado, să fie nevoită a se culca pe pămînt

a mânca ce ie mai reu, a curăți locurile cele mai necurate și a nu locui de cît unde i se va spune.“

În privința moștenirei, fetele nu moșteneau nimic. Trebuie să mai spunem încă că unde traiul ie mai ușor și vieța femeii ie puțin mai dulce, de ex: În arhipelul Tonga femeia ieste tratată cu blîndețe și privită nu ca dobitoc ci ca tovarăș. În pămîntul de Foc, la Sudul Americii, femeia vîslează, pascuește pe ori ce vreme, face colibă și poartă și copilul în spate într'un sac de piele. Toate acestea se răsplătesc prin aceea că o mîncă la vreme de foamete. O omoară țîind'o spîzurată cu capu'n jos deasupra unui foc de lemne verzi, și dacă îi întrebî de ce nu taie mai bine cîinii îți spun că cînele prinde „iappo“, un feliu de vidră.

Am putea înmulți pildele cît de mult, toate se aseamănă. Pretutindene femeia ie vita bărbatului; muncеște peste măsură de mult, ie hrănită reu, bătută la cel mai mic caprițiu al stăpînului (bărbatul), vîndută ori închirietă streinilor sau prietenilor, cu un cuvînt vieța ie un șir de năcazuri și o prostituție josnică. Am văzut că adesa slujește de hrană stăpînului care are grijă de a nu o lăsa să îmbătrînească, de frică să nu-și piardă frăgezimea.

La cele mai multe triburi selbatece femeia ie mult mai urîtă de cît bărbatul, aceasta din pricina muncii peste măsură. În vreme ce ie le muncesc, bărbatii dacă nu vînează, se zăbovesc, înapodobindu-se cu tatuări pe față ori pe corp, făcîndu-și găteli pe cap din părul lor pe cari îl ridică pe coji de copac și-l încheie, ori boindu-se cu vâpseli de cele mai bătătoare la ochi. Iei nu se mulțămesc ca europenele noastre numai cu alb, roșu și negru, ci pun de toate cite le au la îndămină; nu ie vorbă și femeile se îndeletnicesc cu podoabele, dar mai puțin, neavînd vreme ori ne dîndu-le voie stăpînii. Cu cît un popor începe a fi mai cult cu atîta se vede că țîntește la îmbunătățirea stărei morale și materiale a tuturor membrilor săi. Cultura nu sacă nici nu focеște sentimentele ci din contra le înnaltă, le desvălește. La triburile unde femeia ie rîpită de la un alt trib și țîrită ca roabă ie sigur că bărbatul nu o prețuește nici de feliu, ie ie în prada selbătăciei lui. În vremea cînd începe a o cumpăra, deși soarta ie nu ie mult mai bună, tot se vede oare care deosebire; a cumpărat'o, prin urmare nu-i dă mîna să o trăteze așa de reu ca și cînd o rîpea. La unele popoare găsim obiceiul că bărbatul slujește la părinții fetei un număr de ani și numai după aceasta capătă fata, ca Iacov la Laban, așa că în timpul acesta ie se deprinde a ținea oare cum la femeia pe care are să o ie. Remîne înse mult de dorit până ca starea femeii să fie bună. Așa la Jidanii cei vechi bărbatul putea avea mai multe femei, de ex: So-

mon care avea nu mai mult de cît o mie. Mai aveau voesă aibă și țiitori. Femeea prinsă cu altul ieră omorîta cu pietre pe uliță. Se înțelege, stăpînul are voe a face orî ce pe cînd roabă se înșele pe mai marele ieî!

Chiar azi la Jidanî după atitea veacuri, femeea ie mult mai reu trătată de cît la creștîni, bine înțeles la coî mai habotnici.

Spencer arată că starea femeei ie cu atit mai bună la un popor ca cît bărbatul se indeletnicește mai mult cu negoțul și industria și cu atita mai rea cu cît militarismul ie mai în floare, aice muncește și mai mult și mai greu. Spencer ne dă ca ex. pe Figieni și pe Samoani. Figieniî sînt militari cu un despotism absolut, cu ranguri hotărîte și supuși unei ascultării oarbe; au graduri de ofiteri deosebite. Clasele de jos sînt menite a face tot ce trebuie clasei războinice, care nu face alta de cît se luptă, o luptă înverșunată și înșotită de canibalism. Poligamia ie în floare, șoful are de la zece până la o sută de femei. Femeea nu ie numai dobotoc de muncă ci slujește și de mîncare, îndată ce le vine poftă o țae și o mîncă.

Din contra în insulele Samoa, guvernul ie reprezentativ, șefii sînt aleși și puterea le ie foarte mărginită; industria ie așa de înaintată că sînt lucrători și ucenici, ba chiar greve cu asociații de lucrători. Condiția femeei ie mult mai înbunătățită, ieia nu face de cît lucrurile cele mai ușoare, cele grele sînt lăsate pe sama bărbaților. Bărbatul trebuie să aibă o zestre aproape de o potrivă cu a femeei; și dacă o păreche, după ce a trăt mai mulți ani împreună, vrea să se despartă, trebuie să-și împartă averea în două părți egale.

Spencer spune că chiar în Europa starea femeei ie mai bună la popoarele industriale, de ex: la Engleji unde industria ie așa de dezvoltată, femeea se bucură de o stare socială mult mai bună de cît în Germania și chiar de cît în Franția. Unde după cum se știe sînt popoare cu un militarism foarte înaintat, mai cu seamă în Germania; ie chiar respindită vorba că „nemțoaicele sînt harnice și muncitoare“.

Să venim și la romincele noastre, starea acestora am văzut-o mai toți cu ochii noștri. Vom vorbi mai cu samă de femeile din popor ca cele ce sînt mai multe. Femeea de la țară muncește foarte mult; așa pe lîngă munca cîmpului ieia ține gospodăria la care are muncă destul de grea; adesa cară apă de departe cu comînsa pe umăr, țese, „ghilește“, grijește casa, spală, îngrijește de fruct și de păseri pe cari le vinde pentru a-și cumpăra cele trebuitoare, dacă nu i le ieia bărbatul, ca să se îmbete. Dar unde mai lăsăm creșterea copiilor, așa de grea, așa de anevoioasă? Și aice ca și la selbateci, sînt trebi pe cari bărbatul s'ar crede înșos

a le face, de ex: a lipi, a spăla cămeși ori blide, a face mîncare, etc. Nu zic că nu ie folositoriū de multe ori a se specializa, dar ie reū că sînt trebî nobile și nenobile. Nu ie cuvînt, femeea nu mai ie ca la selbateci catirul bărbatului ba chiar adesa vezi femeea mergînd în car și bărbatul mîinînd boii de funie! De obiceiū iuse, cînd femeea și bărbatul merg pe jos, vezi bărbatul mergînd înnainte și femeea în urmă țîind traista pe umere ori animată cu baira de cap.

Toate sînt cum sînt, dar bătaea o găsim în floare. A bate femeea ie o jucărie la țerapii noștri; dovadă zicătoarea: „Femeea nebătută ca moara neferecată.“ Adesa femeea ie bătută ca mărul, călcată în picioare, lovită până ce curg șiroae de sînge, vînatăile remin cu lunele pe trupul ieī, și nu ie nevoe de ceva mare pentru ca stăpînul să se înfurieze, cel mai mic lucru ie de ajuns, ba de multe ori chiar degeaba, numai fiind că ie bat și obiceiurile barbare ies mai bine la iveală.

Mai zilele trecute chiar, un finaragiu își bătuse femeea, îi spărsese capul, sîngele curgea de-i acoperise mai toată fața, și toate acestea pentru 20 de bani. De-ī zicea cineva ceva, striga că cine ce are cu femeea lui. Să ne mai mierăm atunci, dacă selbatecul o mîinîcă. Adesa în omul cel mai cult se ivește fieara selbatecă, sentimentele înnalte, cit și morala pe care o au mai toți în gură ie foarte rar împlinită; se înșeală cei ce cred că morala poate avea ființă fără cultură.

Religia creștină, pentru a cărei lățire femeea a lucrat așa de mult, și care de și i-a înbunătățit întru cit-va soarta, tot pe multe locuri o înjosește în de ajuns. St. Paul zice: „Voesc să știți că capul bărbatului ie Hristos și capul femeei bărbatul, bărbatul n'are nevoe să-și acopere capul, pentru că ie icoana și lauda D-lui; iar femeea ie lauda bărbatului, fiind că bărbatul nu se trage din femee, dar femeea să trage de la bărbat; și nici bărbatul nu a fost făptuit pentru femee ci femeea pentru bărbat. De aceea femeea din pricina ingerilor trebuie să aibă capul acoperit, semu că ie sub stăpînirea bărbatului. Femei, fiți supuse bărbaților voștri, ca și D-lui, căci bărbatul ieste capul femeei după cum Hristos ie capul bisericeī, și iel ie mintuitoriul ieī. (Eph. V, 22, 23, 24).

Ie știut că religia creștinească înjosește femeea: iea nu poate lua parte la mai multe taine, și ie socotită ca spurcată de vreme ce nu are vee să între în altariū nici o dată. Tot iea ieste și izvorul reului în lume, etc.

Urme de bărbărie găsim o mulțime, nici nu ie nevoe să căuțăm mult, mai la fie care pas te împiedeci.

Un lucru putem spune: „că Sociologia nu ne arată vre un

popor unde femeea să fi ajuns la gradul de cultură și la starea socială unde sînt azi femeile în America ori în Angliea.

Cu cît cultura va fi mai înaltă, cu cît educația va ținti a desvâlî în om sentimentele înalte și va căuta să-î dovedească științific că femeea și bărbatul nu sînt creațiunea cui-va care ar fi făcut pe bărbat domn, iar pe femeie roabă, și-î va mai dovedi că interesul lor ieste de a merge împreună pe același drum, de a nu fi unul învățat și celălalt ne învățat, cu atîta zic starea femeii se va îmbunătăți. Să ne închipuim ce ieră femeea la Grecii vechi, și nu știu sigur dacă la cei de azi ie mai bună. Pentru femeea greacă nu ieră vieață publică, nu ieră nimic de cît robiea casei, căci așa se cuvinea unei gospodine bune; numai hetairele ierau slobode a face ce le plăcea; Aspasia a fost cea di'ntăi care a mers la teatru, până la iea nu mergeau de cît bărbații.

Numai încetul cu încetul au căzut o mulțime de prejudeții cari întunecau vieața femeii, și cite încă nu au remăs?

Mulți glumesc și rîd, cînd ie vorba de chestiea femeiească, numai de ris înse nu-i; ci ie o chestie tot așa de însemnată ca și a ori cărei clase asuprite și pentru care s'a făcut foarte puțin, pentru care legile sînt destul de aspre și mai că sînt oameni mai buni de cît iele. Dacă femeile ar fi să aibă vre un cult, acela ar trebui să fie al științei. Religiea le-a înjosit, știința le-a înălțat. Știința a dovedit că nu ie adevărată credința cum că femeea în înmulțirea neamului nu ie alt nimic de cît un cîmp pe care se aruncă semînța.

Poate vă pare lucru de nimic această chestie, cu toate acestea iea a fost mai în floare de cît chestiea crierului. Femeea ieră asemănată cu un cîmp al proprietariului adecă a bărbatului. *) Iea care în înmulțire are un rol mai mare de cît bărbatul, ieră socotită aproape ca nimic. Sfinții Părinți stăteau la înjoeală de are femeea suflet ori nu, adecă de ie om ori dobitoc. Căci aceasta însemnă la dînșii a avea suflet.

Tot știința a dovedit că, relativ, femeea nu are nici de cum crierul mai mic de cît bărbații, și i-a făcut să-și picardă argumentul cel mai puternic ce aduceau în contra femeii.

De sigur că pentru acei, cari își schimbă părul dar naravul ba, pentru acei la cari cultura n'a desrădăcinat obiceiurile selbatece le vine greu a părăsi un drept ce-l moștenesc de nenumărate mii de ani. Fie care bărbat ie împărat, adecă tiran în casa lui. **

Sofiea Nădejde.

* Femeea are ovule, din unirea unui ovul cu un spermatozoariu bărbătesc se face copilul. La unele insecte ovulul poate ajunge să se prefacă în animal fără a se uni cu un spermatozoariu.

** Materialul ieste după Sociologia lui H. Spencer, Sociologia lui Letourneau și după studiul citat al D-lui Rosseti Teșcanu.

Țiganul Domn.

Anecdotală populară.

Un țigan, care se vede că nu mai văzuse și nu știea ce-î secerea, întilni odată un om cu-o secere în mină.

Cum văzu secerea, se uită lung la dînsa, Ar fi vrut să întrebe, dar nu-î venea îndămîna să între în vorbă așa de-a întregul, ni tam ni sam. Începù mai pe departe:

— Buna ziua!

— Multămesec, zice omul, și trece înaintea. Iel după om.

— Bădică, D-ta cunoști oamenii din satul D-tale. Cunosc.

Și ieu îi cunosc.... Dar D-ta nu iești din sat de la noi?

— Nu.

— Hm!... gîndeam că-î fi de la noi, că mă mieram ce cirlobătură să fie cea din mîna D-tale!....

Gîndind că țiganul șuguește, omul zise:

— Aista-î briciu.

— Aha!... Bine zici! Uitasem. Am mai văzut ieu briciu, dar iera mai birlițat.....

— Aista-î briciu Domnesc, bre, cine se rade, se face Domn.

— Auleu!.... făcu țiganul, stînd pe loc și uitîndu-se lung după om.

„Briciū domnesc, cine se rade se face Domn“ gîndea iel. „Dacă ar vrea să mă radă și pe mine, să mă fac „Domn, ce-ar mai rîde oamenii cînd m’ar vedea!.. S’ar „auzi tocmai prin capul satului. Până și copiii ar zice: „uită-te Dediu s’a făcut cogemite Domn. D’apoi mama ce-„ar mai cîntă:

„Domnul mamei, Domnuleț,

„Dedișor cu părul creț,

„Cum te ’nnalți și te mărești

„Neamul nostru să-l cînstăști....

„Iar ieu numai ași ședea și-ași poronci...
„Ian mai stăi bădică. Nu mă razî și pe mine?

- Dacă-mî plătești.
- Dar cît ceri de ras?
- Un leu.
- Noroc să dea D-zeu

Tiganul scoate leul, omul strînge părilele pune pe țigan jos și 'ncepe cu secerea să-l radă.

— Hau! face țiganul cînd îi pune secerea în barbă.

— Tacî, bre, c'asa-î la început.

— Ieaca tac, bădică, dar mai lasă-mă oleacă să mă hodinesc.

— Ieaca te las.

Îl lasă și iar îl apucă, dar cînd îi mai puse sece-rea pe obraz, se zbătea țiganul în mînele lui de gînde-ai că l'a apucat ție-se de dînsul.

— Stăi bădică.

— Ce-î măi?

— Mm, mm, mm.... nu-î nemică; dar adecă mă gîn-deam ieu:

„Hălal de briciu! Parcă simțesc ieu singur cum mă fac Domn!... Dar ieaca de-acum stau.“

Omul începe iar.

— Hau!!!.. Na, na, na,..

— Ce-î bre?

— Dă, bădică, nu da așa repede, să mă faci domn așa de 'n pripă. Lasă mai pe 'ncetul ca și domniea să ție mai mult.

— Bine, zice omul și pune iar secerea, dar țiganul de o dată se 'ntinde jos la pămînt și începe a se apăra și cu mînele și cu picioarele!

— Bădicuță, mă rog D-tale, cît ieî de ras?

— Un leu.

— Dar de lăsat?

— Tot un leu.

— Iți dau doi, numai lasă-mă.

Omul se săturase și iel de bărbierie, luă doi lei și-și căută de drum.

În urma lui, țiganul se sculă și porni și iel, zicînd în gîndul lui:

„Ferească D-zeu de Domnie pe toată lumea și pe „puiul cel de șerpe.“

Zicea și mergea pe drum.

Pe drum înse ca pe drum, oameni.

Unul în coace, altul în colo, altuia poate-î murise vr'un copil, orî tata, orî mama, orî femeiea și ieră năcăjit de nu vedea lumea 'n ochi.

Țiganului i se părea că toți au numai grija lui și fără să-l întrebe cine-va se legă de oameni:

— Șapoi?! Na!.. Cine m'a ras, m'a ras, tu ce ai cu mine? Ați vedea voi acum, dac' ași fi ieu Domn!.. Ieră cît pe ce să mă fac Domn, numai am fost prea subțire de obraz.

Th. D. Speranță.

Baba și Țiganul.

Poveste.

Ieră o dată, nu știu unde, într'un sat, un om sărac, dar sărac nu șagă, și cu-o pozderie de copii: doi-sprezece avea. Bețiv nu ieră bietul om, părăduitoriū nu, dar harnic săracul și cinstit de mersese vestea. Numai un cusur avea. Ieră bun, prea bun, așa de bun că cu bunătatea lui lăsă pe alții să-l încalece. Iel avea un frate mai mic, dar bogat putred, și cît ieră lumea numai la dînsul mucea, dar de la dînsul nu se-alegea cu nemic. Se 'ntorcea sara de la dînsul cîte cu-o străchinuță de grăunțe, de le-ar fi mîncat copiii de crude, dacă s'ar fi

cumpenit să le deie pe mîna lor. Toată bogăția lui ierau două părăle, atîta avea la vieață.

Intr'o demineată cînd să meargă la frate-su aude crainicul.

Oamenî, femeî, copii, alergau din toate părțile.

Patru slujitori cu săbiile scoase duceau la spînzurătoare un țigan.

Omul cel sărac haide și iel.

Cînd ajung la locul unde ierau rîdicate furcile, țiganul se sue pe scăuel, calăul își suflecă mînecele și-i pune ștreangul în git, iear un slujitoriū spune că țiganul ieste osîndit la spînzurătoare pentru că-i datoriū la visterie două părăle.

Lumea care pănă atuncea vorbise, nu mai zicea nici un cuvînt. Numai o îmbulzală groznică ieră. Care de care, cu fălcile încleștate de măhnire, cu ochii painjeniți și abiea răsuffînd, uitîndu-se drept înnainte la locul osîndei, se îndesau să ajungă cit mai aproape. Tăcere amar-nică.

— Stați, stați, ieu îl răscompăr, s'aude strigînd cine-va dintr'o margine și de o dată să vede înnotînd prin mulțime un biet om mai zdrențeros de cit țiganul cel osîndit. Ieră omul cel sărac:

— Vrau să-l răscompăr, zice iel, și cînd ajunge, se descinge de chimiriū și începe să-l scuture.

— Ce faci, zice frate-su cel bogat care ieră de față. Ce? Te-ai găsit bogătaș?...

— Ș'apoi dacă-s sărac? Nu-î păcat să moară un om? Doară cu două părăle n'am să mă mai îmbogățesc....

— Două și cu două și cu două fac mai multe, zice bogatul.

Iel scuturînd chimieriul scoate cele două părăle, plătește, scapă pe țigan și se duce 'n treaba lui.

Țiganul după dînsul.

— Sărut mînele și picioarele..

— Tacî, măi omule, și-ți cată de drum.

— D'apoi m'ai scăpat de la moarte...

— Dacă te-am scăpat, dă-mi pace.

— Ferească D-zeu! De-acuma nu mă las de D-ta. Pentru că m'ai scăpat am să te slujesc și ieu, zicea țiganul și se ținea grapă de om.

— Du-te, bre omule, și mă lasă în pace. La mine n'ai nici ce mîncă, dar țiganul pace, s'a dus a casă la om.

* * *

S'a dus, să-i fie de bine Ieu nu mi-ași fi mai bătut capul: ce-are să facă, ce-are să mă dreagă, sănătate.

Baba, inse... stați, uitasem să spun că cei doi oameni aveau și mamă, care ședea la cel bogat.

Baba, tot ca babele, cum auzi că s'a dus țiganul acolo, o scurma la inimă. Nu se putea răbda să nu mă iscodească ceva.

— Vai de mine! Ai auzit tu, măi băete, că frate-tu s'a potrivit de-a primit în casă bărăgladina cea de țigan. De-acuma negreșit că are să se apuce cu dînsul de tâlhării. Bre, bre, bre!.. Tare ar măi fi bine să putem află!..

La o vorbă ca aceea omul se cam pune pe gînduri; dar baba și sleește planul

— Puneți-mă pe mine în lada cea mare și mă duceți la dîșii. Spuneți că vă cam cearcă niște tâlhari și vi-i frică să țineți a casă lucruri măi scumpe. La dîșii nu se măi duc tâlharii că n'au ce lua. Numai, zice baba, să-mi puneți acolo și vr'o oală de găluște să am cu ce mă măi lua șezînd.

Cum au zis, au și făcut.

Cînd veni sara, baba 'n ladă, lada pe sus și la cel sărac.

Omul o primi.

— Lasă, gîndea iel, vor dormi din cei copii pe dînsa.

Țiganul se uită măi cu jale. Simțise că-i cam grea lada.

Cît vorbeau în casă, baba cu urechea trăgea. Iei nu ştieau nemica, vorbeau înaintea şi din vorbă în vorbă ajung până şi pe la cel bogat.

— Dă-l pe mîna mea, zicea Țiganul.

Iar baba din ladă :

— Aşa?! Tălhariule! Lasă. . . .

— Auleu, puiule, d'apoi acolo-mă iera! făcù Țiganul.

Ceialaltă se mai uitau în coace în colo, dar Țiganul hăcătus meşter: mina pe ladă şi haide cu noroc să dea D-zeu. Deschide

Innăuntru, baba tologită pe-o coastă, şedea 'ntr'un cot cu oala de găluşte dinainte.

— Minînci la găluşte? ha? întrebă iel, şi. . . . se vede, nu prea merg pe gît?!.. Ian să-ţi mai ajut şi ieu.

Hiţ pe babă de după cap şi începe a-î îndesa la găluşte pe gît. Se opintea iea, baba, de o dată să mai tuşască, dar Țiganul cît cu mîna cît cu melesteul îndesa virtos. A tot îndesat până ce a iertat-o şi D-zeu pe bi-eata babă, dar în caltea a murit şi iea sătulă. Scăpă de lumea asta păcătoasă şi Țiganul de dînsa.

La urma urmei Țiganul îi mai puse în gură o găluşcă şi mina de-asupra, ca şi cum ar împinge-o cu degetul pe gît. Găluştele ce mai rămăsese le deşertă în minele copiilor, de sufletul bunicăi, şi în sfîrşit, bietul Țigan, închise lada, să nu-l năpăstuiească cine-va c'a umblat într'însa.

* * *

A doua zi lada a fost luată a casă.

Cînd deschide omul:

— Iei, mamă, ce-ai auzit vorbind? Na a a! Măi femeie! Adă nişte apă mamei. S'a înecat cu-o găluşcă.

— Ce spui, bre omule? Doamne fereşte, aista-î înecat? N'o vezi că-î Țapănă?!..

— Tacî să nu fie într'un ceas reu. . . . ba-î moartă. . . .

moartă ca toți morții. Vezi, tot din pricina lăcomiei. Gîndea că nu s'a mai sătură.

În sfîrșit de ce a murit, a murit. D-zeu s'o ierte și pace bună.

A doua-zi, ori a treia-zi, după rînduieala creștineștei legi, cu toată cinstea cuvenită unei bătrîne, au îmmormîntat'o. Numai atîta: le ieră cam de scandelă oamenilor că n'apucase a se precistui. Dar cum a fost, s'a trecut. Au mai dat și ieî vr'un sărindariu, cite-va sărăcuste, cite-va leturghii și de pomană în coace în colo, cite-o oăie, cite-un miel, ceva straie mai vechi și altele, cum știți că se dă și cum ați dat și D-tră. Apoi, D-zeu s'o ierte și mie pe unde a înserat.

* * *

Fratele cel sărac și femeiea și copii s'au căpătat și ieî cite cu ceva. Au băut și ieî apă mai cu gust în ziua aceiea.

Demineată cînd se suie femeiea celui bogat în pod s'aducă făină, începe a strigă pe bărbatu-su:

— Omule, omule! Hai fuga cu luminarea. Nu știu cine-î la polobocul cu făină.

Cînd se duce omul, ce să vadă?

Baba cu minecele suflecate, așezată grecește pe polobocul cu făina, ținea cu amîndouă minele cită mi ți-î bucata de slănină și rodea.

— Parcă-î mama, omule?...

— Tacî, măi femeie.... Cruce de aur....

— Zeu tacî.... Na!!.... Mare poznă! Uite, măi, roade la slănină!! Păcatele! Am uitat să-î dau de pomană slănină.

Sed bieții oameni amîndoi și se mieară, apoi hotărâsc să deie celui sărac slănina, că ieî n'o mai pot mîncă și trimet să-l chieme.

Iel veni îndată.

— Uite, frate, mama a venit a casă.

— Iean auzi?!..

— Ieat'o colo 'n pod....

— Bre, bre, bre!.. Ş'apoi oare ce să caute?... Trebuie să fie vr'o pricină.

— D'apoi dă! Am uitat să dau slănină de pomană, şi ieu chitesc că pofta slăninei a adus'o.

— Numai c'aşă zice fratele cel sărac. Dar numai aşă nu ieră. Bietul ȝigan o dusese acolo, iel o desgropase noaptea. Şi să nu credeţi că spusese măcar celui sărac, Doamne fereşte, nici dracul uu ştiea.

A dus'o frumuşel şi-a aşezat'o cum am spus. Iear oamenii în mintea lor credeau că singură venise de pofta slăninei.

Dat'au şi slănina şi făina celui sărac.

Chiemat'au şi pe popă să-i mai cetească şi iel ce s'ar mai pricepe până la groapă, că doară aşă muţeste n'aveau s'o ducă, măcar că ieră prohodită o dată.

Au îngropat'o din nou; iear în casa celui sărac curgeau bodaprostele ca ploaia. Bieţii copii ierau cu gurele unse până la urechi de slănină. S'au fost înfruptat şi iei din pofta bunicăi.

Cel bogat după ce mai făcu cîte-va metăni de sufletul răposatei se culcă.

(va urmă).

Th. D. Speranţa.

CRITICA

Povestiri şi Biografii din Istoria veche de G. Dhombres şi Gabriel Monod, traduse de A. Brandia profesor la liceul din Iaşi 1882.

Din aceste povestiri au ieşit toate volumele, acum trebuie să vorbim despre dînsele şi mai ales de partea întâi al cărei titlu l'am pus mai sus.

O lipsă foarte mare ieste că autorii au lucrat manualul pentru școalele franceze și prin urmare au avut în vedere mai mult istoria Franței și au atins pe a celorlalte țeri numai în treacăt; pe cînd pentru noi în România ar trebui o carte care să ne vorbească de o potrivă de istoria tuturor popoarelor celor mari, făcînd cunoscuți școlarilor oamenii cei mai însemnați ai Franței și ai celorlalte țeri. D-l Brînză nu trebuia să traducă cartea D-lor G. Dhombres și Gabriel Monod, ci să o prelucreze, lăsînd o mulțime de biografii franceze și adăugînd altele de la popoarele celelalte. Ne pare foarte potrivit cînd autorii nu pomenesc de cucerirea Daciei de cît în cite-va rînduri, dar potrivit pentru Franța; pentru noi ca Romîni are cu totul altă însemnătate cucerirea țerei aceștiea. Bine fac autorii cînd ne spun pe larg istoria întemeietoriului statului francez ori a vre-unui soldat care a ajuns de la soldat de rînd, comandant; dar reu face D-l Brînză cînd dă aceste amărunte cari nu ne privesc în loc de lucruri mai de mare însemnătate pentru noi.

Aceste observații le fac asupra traducerii cărței luate la un loc. Acuma ajung la greșeli în potriua științei. Nu știm pe cine să învinovățim de dinsele, pe autori ori pe D-l Brînză, pentru că nu avem cartea franțuzască ca să ne încredințăm de a fost tradusă cuvînt după cuvînt ori prescurtată.

Mai întăi se începe cu istoria omului preistoric. Pentru a putea arătă mai limpede greșelele din cartea tradusă de D-l Brînză voiș spune mai întăi, cum se împartă preistoria după starea de acuma a științei. *)

*) Se știe că Geologii au împărțit păturile cari formează coaja de pe deasupra pămîntului în formațiuni, carile, începînd de la cea mai veehe în sus, stau în șirul următoriu: primara, plaiozoică, mesozoică și cainozoică. Cea din urmă s'a împărțit, tot din jos în sus, în eocenă, neogenă și quaternară. Timpul în care s'au format păturile ce alcătuesc o formațiune se numește perodă,

Cele mai vechi arme sau unelte de piatră au fost aflate în păturile neogene de atunci începe și preistoria, dar fiind că la D-l Brinză, pe cât se pare, se vorbește numai de oamenii ce au trăit în perioada quaternară de aceea voiă vorbi și ieu mai mult de aceștia. De la început întrebuințau oamenii arme de piatră cioplite și vrsta omenirei în timpul cât s'au întrebuințat aceste arme se numește vrsta pietrei cioplite sau vrsta palaiolithică, și se întinde de la timpul de cînd au început oamenii a face asemenea arme până departe în perioada quaternară. Partea din vrsta pietrei cioplite, cuprinsă în perioada quaternară se împarte începînd de la cea mai veche în coace în patru epoce și anume: cea achuleeană, cea moustieriană, cea solutreenă și cea magdaleniiană! Cea dintăiă a căpătat numele după Saint Acheul, loc unde s'au găsit în mîlturi arme de cremene în formă de migdală, cioplite pe amîndouă fețele prin lovitură cu un feliu de ciocan și cari se chiamă arme de tippul de la Saint Acheul. A doua epocă s'a numit după peștera de la Moustier. Lancea nu se mai cioplea pe amîndouă fețele ci numai pe una, iar cealaltă ieră dreaptă sau ceva încovăeată în lăuntru. Mai ieră încă un feliu de uneltă, de ras pieile poate, aceasta avea un tăiuș și o parte groasă de unde se putea ținea cu mîna. Impreună cu aceste arme sau unelte născocite, în epoca de care vorbim se mai întrebuințau și de cele din epoca trecută. A treia epocă s'a numit după un loc Solutré și se însamnă printr'un virf de lance sau de săgeată. Virful acesta ieră făcut dintr'o placă lungă de cremene, cioplită cu mare ghibăcie pe amîndouă fețele. Toate armele din epocile trecute se lucrau în mîna, acestea înse se puneau pe ceva și se întrebuințau două unelte: un ciocan și un feliu de pană. Se așeza cu mare socoteală virful penei și apoi se lovea cu ciocanul care trebuie să fi fost de lemn. A patra s'a numit după un loc la Madeleine. În această epocă se întrebuințau unelte de cremene pentru a lucra feliu-

rite arme de os. Lucrarea oaselor începuse încă din epoca solutreeană, dar a ajuns la culme în aceasta.

După epoca magdaleniană vine vrista pietrei lustruite sau epoca robenhausiană. În privința armelor se deosebește această epocă prin securea de piatră lustruită, al cărei tip ieste cu totul deosebit de al uneltelor din perioada palaiolithică. Pe cînd acele tăeau cu vîrvul cel ascuțit, securea neolitică (așa se mai chiamă vrista pietrei luciete) tăea cu partea cea lată. Dacă ne închipuim arma în formă de migdală, atunci vom înțelege descrierea. Capătul cel subțire se viră într'o coadă de lemn și seamănă cu topoarele noastre. Mai pe urmă se nascociră și securele cu borbă pentru coadă cum ieste la topoarele de fier.

Vine pe urmă vrista bronzului, în locul armelor de piatră începu a se întrebuința bronzul care-i o combinație de aramă cu costoriu.

După aceasta vine vrista fierului care înlocuiește bronzul.

Cele d'întăiu zece rînduri pag. 6 vorbesc despre omenii din epoca acheniană; Dl. Brinză spune că armele de pe atunci ierau necioplite, de bună seamă că va fi luat cuvîntul în înțeles de lucrute prost, înse cum remîne cu adevărul științific că lăncile de tipul Saint-Acheul ierau cioplite ori tăete așa că aveau pe dinsele fețișoare numeroase.

Pe urmă în alte treisprezece rînduri se vorbește despre epoca moustieriană, înse în loc să spue că arma iera tot în formă de migdală înse cioplită numai pe una din fețele cele late, cum am arătat mai sus, D-sa ne spune ca: „cremenea fu cioplită numai la un capăt, putînd fi ținută în mină de partea cea mai groasă. Această armă de piatră ieră probabil vîrîtă într'o coadă de lemn și ieră foarte îndestulătoare, etc... Aice se amestecă lancea care ieră cum am descris'o mai sus după Zaborowsky, Hamy, și se punea într'o

coadă; iar uneltă ascuțită la o parte și ținută de partea cea groasă cu mâna [franțuzește ra cloir=răzătoare] nu se punea în coadă și se întrebuița la dseprins mușchii de pe oase ori la raderea pieilor de animale. D-l Brînză înse nu descrie vârful de lance caracteristic pentru epoca moustierică, și crede că răzătoarea se întrebuița ca lance!!

În cele opt rînduri ce vin după cele de cari am vorbit, se scrie despre epoca solutreeană. Aice descrie bine arma și spune că ieră cioplită cu mare ghibăcie, numai preface pe Solutré în peșteră, pe cînd în adevăr ieră o locuința omenească așezată la poalele unei stînci.

Urmează apoi 28 de rînduri în care se spune cîte ceva de epoca magdaleniană. În privința armelor și uneltelor nu vedeam greșeli.

Apoi după 8 rînduri în cari se spune pe scurt cum trăea omul în vîista pietrei descrisă până aice, sare de-o dată la vîista bronzului, fără să pomenească de vîista pietrei luciete, adică de epoca robenhausiană. Negreșit, că cetitorii cărții vor rămănea încredințați că oamenii au trecut de la armele de os și de piatră cioplită de a dreptul la întrebuițarea bronzului.

În cele 43 de rînduri ce urmează vorbește despre vîista bronzului și printr'o greșală neînțeleasă spune că „Din această cauză epoca locuinților lacustre se numește vîista bronzului.“

Iată înse cum stau în adevăr lucrurile: Încă din epoca pietrei luciete ierau în Svițera mulțime de sate rîdicate pe șarampoi bătuiți în lacuri. Întăi se băteau șarampoi, ori se întăreau cu grămezi de pietre, cînd nu se puteau bate în fundul lacului, pe șaramapoși se așeză ca un feliu de pod de lemn și pe acest pod se durau case tot de lemn. În partea resăriteană a Svițerei s'au aflat multe locuinți din vîista pietrei lustruite, în apus înse mai multe din a bronzului și chiar din a fierului. Lacul Neufchatel cuprinde două-spre-zece sate din vîista pietrei lustruite și 25 din a bronzului; lacul de Constanța cuprinde peste treizeci,

toate din vrista pietrei luciete. Locuințele de la Robenhausen au fost mai bine cercetate și de aceea s'a și numit această vristă a pietrei, robenhausieană.

D-l Brînză pune înse toate locuințele lacustre în vrista bronzului! Apoi agricultura, domesticirea animalelor, olăria, podoabele, etc. se cunoșteau din vrista de piatră lucietă și nu din a bronzului cum spune D-sa; deci mulțime de greșeli, pe carele școlarii le vor învăța crezînd că capătă și ieî cunoștinți despre omul preistoric. Sărmanii!

Pentru a face și pe D-l Brînză să se convingă de cele spuse de noi, îl îndemnăm să cetească: Z a b o r o w s k y, *L'homme préhistorique*, ediția din urmă, ori chiar pe cea veche, și, pentru ca să nu creadă D-sa că m'am întemeiat pe descoperiri de tot nouă pentru a-l zdrobi îi voi spune că putea să cetească *L'Ancienteté de l'Homme prouvée par la Géologie 1870 par Ch. Lyell pag. 26* ori *L'homme avant les Métaux par N. Joly Paris 1879.* și se va incredința; Ieu am arătat clasificarea preistoriei după Z a b o r o w s c k y. Mult mai bine a lucrat D-l Xenopol preistorica din volumul D-sale de Istorie veche; deși chiar D-sa a făcut cite-va greșeli, pe cari le voi arăta altă-dată. Dar atît D-lui Brînză, cit și D-lui Xenopol le bănuim că ne-au vorbit numai de țerile din apusul Europei și nu despre preistoria țerilor ce ne încunjură. Ieră mai greu, dar foarte de dorit.

(va urmă)

Verax.

Scenă la facultatea de medicină din Iași.

Nu de mult ținea D-l Dr. Peride lecție la facultatea de medicină și după ce arată splina închiie în chipul următoriu :

— Domnilor, vedeți cum îi splina, unde-i așezată, că are fețe și margini, dar ce rol are în organism..... nu știm de feliu.

— Nu are vre un rol la mistuire, întrebă atunci un student.

— Cum ar putea să aibă, dacă n'are nici un canal prin care să stea în legătură cu mațele! Unii au zis că face globule albe, alții că nemicește pe cele roșe, dar nu se știe bine.

— Nădejde a scris înse în „Contemporanul“, că ajută la mistuire, zise studentul.

— Aceasta-i o descoperire de-ale lui Nădejde, iel crede că știe toate și nu știe în adevăr nemică, respunse D-l Dr. Peride.

— Poate nu va fi spus iel așa de la dînsul, va fi luat de unde-va, zise nu știu cine.

— Iei și, parca Nădejde înțelege ce cetește, una-i scris și alta înțelege iel; numai iea lucrurile pe dos, se viră în toate și nu știe nemică, — avă bunătate să răspundă D-l Dr. Peride.

Atunci studentul pentru a nu-și face dușman pe profesor, se grăbi a mă ocări și D-sa zicînd în batjocură: „Apoi, Nădejde se crede și Doctor, se amestecă și în medicină.“ Hobote de rispline de bun simț și de batjocură zguduiră atunci sala.

BCU Cluj / Central*University Library Cluj

Mi se pare că nu m'am legat ieu de D-l Dr. Peride, ci D-sa de mine și încă cum. — În loc să se mulțamească a-și acoperi păcatele D-sale prin vorbele obișnuite la asemenea nenprociri ca cea întimplată D-sale, adecă în loc să fi zis: „Știeam ieu că sînt fiziologiști cari susțin pentru splină așa ceva, dar înaintea de a ne notări să mai așteptăm,“ a năvălit în potrivea mea cu niște dovezi prea din cale afară științifice. Ușor îi de zis: cutare-i prost și nu știe ce spune, dar trebuie dovezi. Arăte D-l Peride că nu știu nemică și că, prin urmare, am făcut unde-va greșeli; arăte că n'am priceput articolul lui Herzen din „Revue scientifique, No. 22 de la 25 Noemvrie 1882, prescurtat de T. U. pentru „Contemporanul“ și publicat la paginile 500, 501 și 502 an. II. Numai atunci va avea drept să zică înaintea clasei întregi că mă amestec în lucruri ce nu înțeleg. De unde știe D-sa ce știu ieu în fiziologie, cum va dovedi că nu știu poate mai mult de cît D-sa?

Mai frumos ieste că D-l Dr. Socor în cursul D-sale de fiziologie a vorbit anul trecut despre rolul splinei în mistuire și a apărât tocmai ideea pentru care am fost așa de frumos cinstit de D-l Dr. Peride. Ce vor face studenții? Vor crede pe D-l Peride ori pe D-l Socor? Ieu cred că pe D-l Socor, bine înțeles dacă-și vor da osteneală să cetească articolul din Revue scientifi-

que, lucru de altminteră ușor, de vreme ce se afla această revistă la bibliotecă.

Iată în scurt despre ce-i vorba :

S'a dovedit că sucul pancreatic lucrează asupra substanțelor cromoaloase, asupra celor grase și asupra celor albuminoase. Herzen spune că Danilewski a dovedit că se află în sucul pancreatic trei fermenți, unul câte pentru fie care fel de alimente înșirate mai sus. D-l Dr. Socor a și spus chiar cum se pot scoate cei trei fermenți fie care de o parte. Nime nu se mai îndoește despre însușirile sucului pancreatic și cine se va îndoi n'are de cât se facă experiențe bine cunoscute citate de Herzen și de alții.

S'a mai dovedit, tot prin experiențe, că la animalele de la cari s'a scos splina, sucul pancreatic nu mai poate lucra asupra substanțelor albuminoase. Faptul acesta arată că splina iese, în vre un chip, trebuitoare pentru producerea fermentului (trypsina) ce lucrează asupra alimentelor albuminoase.

Schiff presupunea că splina, în timpul dilatărei ei periodice, schimbă o parte din peptogenele aflătoare în sânge, așa că le face în stare de a fi alese de pancreas sub formă de trypsină.

Heidenhain dovedi că se face fără încetare în pancreas o substanță zymogenă, care se așază sub formă de grăuncioare microscopice în protoplasma celulelor glandulare ale pancreasului și că în timpul perioadei celei mai active a mistuire se preface în trypsină.

Cum că această prefacere nu poate avea loc fără lucrarea splinei a dovedit faptul că la animalele cărora le lipsește acest organ, sucul pancreatic nu poate mistui substanțele albuminoase.

Iată niște experienți ale lui Herzen făcute în anul 1882 cari dovedesc că în splina dilatăată se află o substanță care preface materia zymogenă în trypsină.

Iată cum lucrează: Iea și omoară doi cini, unul nemîncat de vr'o douăzeci de ceasuri, celălalt tocmai pe cînd mistuirea se face mai cu tărie. În pancreasul celui flămînd se află materie zymogenă și lipsește trypsina, de aceea extractul acestui pancreas nu mistue albumină. În splină nu se află substanța de care am vorbit căci animalul n'a mîncat de vr'o douăzeci de ceasuri, de aceea nici amestecînd extractul din pancreas cu cel din splină nu vom putea să mistuim albumină. Dacă vom lua înse splina de la cel ce mistuea cu tărie și vom amesteca extractul dintr'însa cu cel din pancreasul celui flămînd, vom vedea ca amestecul va mistui albumina: deci în splina dilatăată se află o substanță care preface materia zymogenă din pancreas în trypsină. Extractul din pancreasul cinelui ce mistuea cu tărie, mistue albumină. Mi se pare

că toate experiențele acestea dovedesc că splina are rol la mistuire. Fiind că D-l Peride credea că lipsa de canal de comunicație cu mațele orî cu pancreasul dovedește fără a lăsa loc la vre o îndoială neamestecul splinei la mistuire, sînt silit să-î spun că Herzen explică că materia produsă în splina dilatăată vine prin sînge la pancreas.—Cum vedeți, lucrul nu-î așa de caraghioz cum se părusese D-lui Doctor; înse se vede lămurit că D-sa nici n'a auzit de teoria lui Schiff orî de a lui Herzen. Ieată de ce se răpezi așa de cu gust în potriua mea.

Am arătat pe ce fapte mă întemeez pentru a crede deplin dovedit rolul splinei la mistuire, remîne acuma să dovedească D-l Peride că Herzen, Schiff și alții nu-și cunosc meșteșugul orî sînt șarlatani; și că D-l Dr. Socor nu i-a înțeles și i-a luat pe dos, ca și mine.

Întîmplarea ieste folositoare pentru că s'a ridicat puțin vâul care acoperea știința unui Domn profesor și a dovedit ca obiceiu D-lui Cosmovici de a mă ocări regulat în loc de a-și căuta de fectii nu lipsește nici D-lui Peride.

Cu toată lingușirea cu care a închiet studentul, de care am vorbit, dialogul D-sale cu D-l Dr. Peride; nu-i mai puțin adevărat că a reușit a-l trage în cursă și l'a silit a se arăta cît de în curent cu știința ieste. Nu știu de-i va fi D-l Dr. mulțămitoriū.

I. Nădejde.

Declinație cu două cazuri în românește.

(sfîrșit)

Am zis că formele stele, etc nu se întrebuițază pretutindenea la genitiv, în adevăr genitivul nearticulat cu prepoziția de și dativul cu a sau la se formează cu cazul regim. Zicem carne de vacă și nu carne de vacce. Forma cu e se întrebuițază și cînd se află înaintea substantivului un demonstrativ orî un adiectiv calificativ, p. ex: zicem lumina acestei stele, lungimea acelei mese, etc. Forma cu e se mai întrebuițază la genitivul și dativul singurit articulat, așa se zice: lumina stelei (stele-liei, stele-iei, stelei), lungimea mesei (mese-liei, mese-iei, mesei), etc. Totuși la substantivele în că, gă, mai cu samă, se întîlnesc genitive formate prin lipirea articolului lingă forma regim, așa pe

la noi se zice: greacă (greacă-liei, greacă-iei, greacă) în loc grecei; vacă (vacă-liei, vacă) în loc de vacă; etc. La macedonenii se află foarte des asemenea forme și la alte cuvinte, precum da-dă-liei, (În bocetele culese de D-l T. Burada). Lucrul iese ușor de înțeles, pe vremea lipirii articolului de substantive se pierduse deosebirea de caz între formele cu e și între cele cu *ă* și articolul se putea lipi ori lângă una ori lângă alta, așa că s'au putut pricinui forme ca greacă-liei, alătura cu grece-liei. — S'ar putea de asemenea ca articolul să se fi lipit de la început lângă cazul regim numai și forme ca da-dă-liei, feată-liei, etc să fie adevăratele genitive articulate primitive; atunci formele fete-liei, etc ar fi fost formate prin analogie după amestecarea cazurilor. Pentru a ne hotărî pentru una din aceste două păreri, ar trebui să se facă cercetări asupra dialectului macedonian și asupra dialectelor din stînga Dunărei. — La declinarea a treia la substantivele femești avem în dialectele cunoscute numai forme ca cele următoare, la genitiv și dativ: părți (parți-liei, părți), bunătații (bunătații-liei); totuși trebuie să fi fost și parte (parte-liei), bunătații (bunătații-liei), dacă articolul s'a lipit înainte de întrebuintarea formelor analogice, părți, bunătații pentru G și D.

Am zis că formele părți (sau parți), bunătații (bunătații), etc sînt făcute înăuntrul limbei și nu moștenite din latinește pentru aceste cazuri. Pe cînd încă se credea că formele stele, barbe, etc sînt din latinește stellae, barbae, se socotea foarte firesc a explica părți, bunătații, etc din partis, bonitatis, etc. Acuma înse cînd știm că stele, barbe sînt din stella, barba, adevărat din nominativul singur și că genitivul se pierduse în latina populară, trebuie să căutăm altă explicare. Cum că formele părți, etc, nu-s moștenite din latinește partis etc vedem dacă luăm sama că asemenea forme lipsesc la substantivele bărbătești. Dacă ar fi fost în românește la începutul limbei genitivele de la a treia, atunci am fi avut pentru genitive bărbătești: munți (montis), oameni (hominis), dinți (dents), *) etc, dar nu le avem nici acuma, nici în texturi mai vechi nu le găsim. — Fiind formele părți etc mărginite numai la femeesc, trebuie să fi fost pricinuite prin analogie cu substantivele femești de la începutul declinare. Fiind că acolo se părea că la genitiv și dativ sing. se întrebuintază o formă sau

*) Singurele genitiv bărbătești sînt: Marți, Joi și Miercuri, păstrate ca nume de zile din dies Martis, Jovis, Mercurii.

amîndouă de la înmulțit, s'a privit ca un caracter al substantive-
lor femecești și s'a luat înmulțitul în *i* ca genitiv și dativ.

Dacă nu se vor găsi în nici un dialect de astăzi ori mai
vechiu, forme ca *parte* (*parte-liei*), atunci de bună samă
că articolul s'a lipit de substantive după pricinuirea analogiei de
care am vorbit. — Nu voesc acuma să întru mai adînc în che-
stia timpului lipirei articolului, căci sînt multe de zis, numai am
voit să ating cîte-va puncte, mai mult pentru a trage asupra lor
luarea a mințe a celor ce ni-ar putea trimete documente din
dialecte de azi.

Innainte de a încheea acest articol voi spune în scurt des-
pre istoria prepozițiilor *de* și *a*, ca ajutătoare la declinarea cu
două cazuri. În adevăr deși cuvintele aveau într'o vreme în ro-
mânește numai cîte două cazuri cu finale deosebite, dar prin în-
trebuințarea cazului regim însoțit de prepoziții se puteau înlocui
toate cazurile latinești.

Chiar din latina clasică vedem că cazurile cu finale sau cu
sufite nu erau îndestulătoare și se însoțea acuzativul și ablativul
cu prepoziții. Într'o vreme îndepărtată de buna samă că vor fi
fost cazuri fără să fie și prepoziții și se știe chiar că prepozi-
țiile sau făcut din alt feliu de cuvinte. Chiar în latinește clasic
în unele construcții *ad cu acuzativul* putea să ție locul *dativul*
lui. Deprinderea aceasta ieră regula în latina populară, ba
chiar și în locul genitivului se întrebuiță numai cazul regim cu
de; pentru relațiile arătate de ablativ cu sau fără prepoziții, se
întrebuiță în latină populară tot cazul regim cu feliurite pre-
poziții.

Iată deci cum se declină în limba romînă la început:

S.		Pl.	
N.	barbe	N.	barbi
Ac.	barbă	Ac.	barbe
G.	de barbă	G.	de barbe
D.	a barbă	D.	a barbe

Caz prepoziț. în barbă, etc. C. prep. în barbe, etc.

Prepoziția *de* s'a păstrat și acumala genitivul-nearticulat, precum
în formele *carne de vacă*, *fecior de oameni*, la forme
articulate îl aflăm în documente vechi, de pildă în exem-
plul următoriu citat de D-l Lambrior „pe mijloc de ure-
rele lui”; ba chiar și azi îl avem în unele construcții, precum
în fraza următoare: „grămăzi de leșurile dușmanilor”, etc.
De altfeliu cazul cu *a*, înlocui pe cel cu *de*. La macedonenii se
asamănă în totul genitivul cu dativul și se zice *a cerbului*

și pentru unul și pentru altul, adecă la dinșii s'a păstrat dativul articulat însoțit de prepoziția *a* și a luat tot acest caz și locul genitivului. La noi s'a întâmplat tot așa, înse mai târziu s'a întrebuințat prepoziția *a* numai la G. iar la D-s'a lepădat, așa că se zice a cerbului (G) și cerbului (D). În documentele noastre mai vechi *a* se pune înaintea genitivului și se zice calul a vecinului, casa a vecinului; acuma înse după substantivele articulate nu se mai întrebuințază și se zice calul vecinului, casa vecinului.

Așa dar din genetivul articulat cu *de* s'au păstrat numai urme, cel nearticulat s'a păstrat bine și formele pierdute s'au înlocuit prin dativul cu *a*.

La dativul nearticulat găsim prepoziția *a*, rar de tot, numai cu unele verbe și adiective, precum: mirose a sînge, calcă a popă, samănă a om, etc. Dativul nearticulat se face cu prepoziția *la*.

Dativul articulat iese la macedoneni și acuma cu *a*, cum am arătat mai sus; la noi a fost dar acuma se face ori fără *a* ori cu prepoziția *la*. Se poate zice ori „dă la boii vecinului apă,” ori dă „boilor vecinului apă.”

Articolul ni se arată la dativ și la genitiv sub forma lui, mai din vechiu a fost *lu*, cum dovedește dialectul moldovenesc și texturile vechi. I iese un determinativ care, după D-l Lambrior, s'a lipit la articolul femeesc și la cel bărbătesc la singurit, precum și la cuvintele a celui, acestui, căruî, etc. Înainte de lipirea lui *i* se zicea *lu* la bărbătesc și *lie* la femeesca apoi s'a făcut lui și liei.

La înmulțit la G și D de la început vor fi fost formele: de o amenili, a oamenili și numai mai pe urmă se va fi lipit lor în loc de li, așa că formele oameni-lor, etc au nevoe de explicație. Poate că s'a lipit lor după ce se făcuse la singurit lui...

Am arătat deci că în limba romină a fost o declinare cu două cazuri, cazul regim și cazul subiect și cum de la acea declinare am ajuns la cea de astăzi. Am mai arătat în ce chip se făcea G și D. în timpul declinării cu două cazuri și pe ce cale s'a ajuns la formele de azi. Teoria declinării iese a lui Gaston Paris, limbist foarte însemnat de la Paris și a fost aplicată la limba romină de D-l Lambrior. Ieu deși de la început ieram în potriva acestei idei, dar m'am convins pe urmă de adevăr și după ce am înțeles lucrurile am cercetat să aduc ceva lumină asupra unor puncte de mîna a doua, cari, cred ieu, au fost reu explicate sau chiar neatinse până acuma în studiile publicate.

„Limbă și știință în „Universalul“.

Din No. 2 al „Universalului“ am cules mai multe cuvinte frumoase menite, se vede, de acumina înainte a ne îmbogăți limba, de vreme ce reviste literare găsesc de cuvântă a le întrebuiăta:

Sforțări, brigand, murinșilor, suferinzi, remarcase, abil, prevenit, interpreteze, vigoare, stagnațiune, asimila, progresinde, odioasele, nerușinașilor magici (în loc de magi), astuție, veritate, prodigioasă, servagiul, expieze etc.

Din punctul de vedere ortografic ne mierzăm mai mult de următoarele greșeli:

Găsim pusă liniuță în locuri unde lipsește o vocală și unde trebuia, prin urmare, apostrof, de pildă: într-o, s-o vr-o, o prit-o, scăpa t-o, dintr-un, făcând-o, etc. Formele mai vechi ale acestor legături de cuvinte au fost: întru o, să o, vre o, opritu o, scăpatu o, dintru un, etc. De unde și până unde au ajuns D-nii de la „Universalul“ să le scrie cu liniuță, când chiar pe D-lor îi văd scriind de pildă: ducând u-mă?

Une ori găsim pus apostrof în locuri unde nu lipsește nici o vocală, în să'l, ce'l, etc. Se știe înse că formele vechi au fost să lu ce lu.

În privința întrebuițării liniuței și a apostrofului mai vedem că se scrie în „Universalul“, cum se întâmplă în fuga condeiului, de vreme ce găsim aceleași forme scrise când într'un felu când în altul, de multe ori chiar în același articol. Ar trebui cel puțin să se vadă aceeași ortografie, ori care ar fi, în revistă și cel puțin în același articol.

În privința arătării sunetelor *ă* și *î*, ieară uu mai vedem nici o regulă, când se scrie după ortografia Academiei, când după cea fonetică, când nu mai după știm care. Ieată și dovadă: *ă* și *î* slei și aiurea îi respuns e, adecă *ă* și *î* în același articol; *ă* l cuprinse, *î* l remarcase, *ă* l duseră, etc, adecă *î* scris când cu *ă*, când cu *î* în același articol; Plângându-se, ținând, înse vădând, pământ, punându-l, etc, adică când scrie pe *î* cu *é* pentru că ieste un *ela* infinitiv, când măcar că după aceeași regulă trebuia să scrie tot cu *é*, scrie cu *ă* și nu uități, vă rog, că aceste lucruri se petrec în același articol.

Fără nici o regulă se scrie *z* când cu *z*, când cu *s*, când cu *z*, chiar în același cuvânt. Așa găsim pătrunzător, zece, suferinzi, așeză, zile, etc și nu departe treișeci, murinși, aședate, vădu, vădând, diua, adouași... Aceste e-

xemple arată cum chiar aceleași cuvinte, în același articol, ba chiar pe aceeași față se află scrise când cu *d* când cu *s*.

Pentru *s* și *z* vor arăta dacă vorbesc drept următoarele: „pozitiv, fizice, cauze, pozițiune, etc. miserie, asistau, civilisate, caracterisează, etc.

Altă dată voiți mai urmă cu cercetările în privința ortografiei precum și a greșelilor de limbă, acuma trec la greșeli de de știință.

Incep cu D-l Borisov. În No. 2 a început D-sa un articol intitulat: Elefantul. Inteligență, Vă nă to a re, C a - r a c t e r e.

La fața 45 cetim: „Buffon deprins cu ideile timpului, ne vedând în animal de cit o mașină pusă în mișcare într'un mod mecanic, vorbind despre elefant e silit, vrând nevrând, să recunoască inteligența acestui animal,” Vedem cu părere de rău că D-l Borisov, pe care-l știu tot așa de materialist ca și mine, nu bagă de samă că lovește în materialism, dînd a se înțelege că ieste greșită ideea celor cari socot pe o a m e n i și pe toate ființele viețuitoare că mașini în cari nu se află de cit materie în mișcare și cari lucrează tot prin cauze mecanice. Putea scrie fraza citată un spiritualist dintr'acei cari socotesc că oamenii și animalele se compun din trup (mașină) și din suflet sau spirit (mașinist). Aceștia pot să fie în potriva ideiei lui Descartes și a altora cari socoteau pe animale mașini, iear pe oameni ca mașini în cari hălăduște spiritul. Mă mier înse de D-l Borisov, cu atîta mai mult cînd pe fața următoare spune că inteligența atîrnă de la materia cenușie. Ieată cît de greu ieste a nu lua de la un autorii spiritualist fraze cari nu se potrivesc cu articolul materialist în care le punem!

La fața 46 cetim: „Inteligența stă în coaja crierului, în materia nervoasă cenușie a emisferilor cerebrale. — Cu cît aceasta va avea o suprafață mai întinsă, va fi făcută din celule mai multe, animalul va fi mai inteligent, vor fi mai multe elemente în care se vor întipări imaginile produse de organele sensului. etc.” — După starea lucrurilor de acuma se știe că în coaja cenușie nu sînt numai centrele pentru judecătoria, raționamente, etc, ci și cele pentru mișcarea mușchilor așa ziși supuși voinței și cele pentru senzațiuni. Primească D-l Borisov ori nu ideea celor cari socot că organul inteligenței se află mai ales în coaja cenușie a părții de la frunte a crierilor, al senzațiilor în coaja ce acopere partea pe dinapoi a crierilor mari, iear al mișcărilor într'o sușeniță cuprinsă între acestea, — totuși nu trebuia să scrie că materia cenușie ieste organul inteligenței. Cum că coaja cenușie are în sine organele de cari am

vorbit iese afară de îndoală, numai dacă se împart așa cum cred acei ce le localizează, mai rămâne de știut. — Acuma dacă elefantul care-i așa de mare și prin urmare are de pus în mișcare asemenea greutate de oase și de mușchi va avea coaja cenușie desvoltată foarte tare, asta nu-l va împiedeca de a fi mai prost de cât alte animale. Nu-i de ajuns nici de comparat greutatea materiei cenușii cu trupul, căci trebuie de comparat, de va fi cu puțință, numai greutatea acelor celule cari sînt organele intelectuale. D-l Borisov ține samă de multe lucruri pe cari le spune mai la vale și chiar pentru aceasta nu trebuia să treacă cu vederea un lucru așa de însemnat că împărțirea muncii sufletești în materia cenușie.

În articolul intitulat: *Egiptenii*, pag. 58 găsim două greșeli mai însemnate. D-l S. I. Cerchez, luîndu-se de pe credința că Egiptenii de acum sînt leneși, socoate închiere că leneși au fost și cei din vechime; ba chiar scoate că a găsit explicarea de ce: „Cuceririle Egiptenilor se făceau de la Nord spre Sud.” De unde a scos D-sa că cuceririle Egiptenilor se făceau de la Nord spre Sud, nu putem înțelege, cînd se știe foarte bine că Imperiul Egiptean s'a întins o dinioară pînă în Asiria și Babilonia și în sus pînă la Troia veche și că prin urmare s'au făcut cuceriri de la Sud spre Nord, după cum s'au făcut și de la Nord spre Sud în Africa. — Cîndate teorii istorice mai născocesc usii! Diatr'un fapt, și acela nesigur, scot închieri filosofice de te îngrozești. Mai mult, avînd în minte acest talisman ori mai bine reactiv istoric găsește D-l St. I. Cerchez că din aceea că nu scris Egiptenii pe o piramidă „nici un egiptean n'a lucrat aici”, urmează că ierau leneși. Mi se pare mult mai de crezut că vre un rege războinic va fi adus robii streini și-i va fi pus să lucreze la piramidă și pe urmă a scris ca să se laude că a avut atîția prinși în lupte în cât a lucrat o piramidă numai cu dinșii. — Așa a trebuit să fie lucrat, dar nu cum își închipue D-l S. I. Cerchez.

Pe urmă în ocări în potrive popoarelor încălceate și despoiete, cum sînt nenorociții felahi din Egipt, n'ar trebui să se prea încreadă cine-va căci iese lucru știut că stăpînii au ocărit totdeauna robii lor. Invinovătește pe felahi de lene, pare că ar avea pentru ce să fi harnici, cînd ori cit ar munci pentru alții, chiar pentru streini, muncesc!

Verax.

FAMILIEA. *)

(sfârșit).

Am arătat cum se înfățișază istoria familiei pentru cei ce țin seamă de faptele cunoscute în această privință. Cred că am reușit a dovedi unor dintre potrivnicii că ideile ce ne facem noi despre familia viitoare sînt mai bune de cît ale celor ce ar voi să rămănem așa cum sîntem. Cred că familia voită de noi ieste mai morală de cît cea de acuma și că mulți cari, ascultînd birfăturile reu voitoare, își închipueau că noi vom să trăească bărbații și femeile de a valma, se vor fi încredințat că cu totul altele sînt apucăturile noastre. Acuma mai remine să căutăm a înțelege de ce unii nici nu-și pot închipui lucrurile alt-feliu de cum sînt acuma. După ideea mea pricina cea mai dintăi este lipsa de cunoștinți sociologice luîndu-se cei mai mulți, în tocmai ca și D-l Săruleanu de la „Școala romină“, după simțirile lor, își închipue că toate mamiferele cu nume de om, de cînd sînt pe pămînt, n'au gîndit nici n'au avut alte sentimente morale. Domnii de feliul D-lui Săruleanu, pentru a ști istoria familiei își închipue ce s'a întîmplat între niște oameni ca noi cari s'au trezit de o dată pe cîmpuri, ne zugrăvesc cu tărie spaima ce au simțit la apunerea soarelui, bucuria de la resărit, cum au cercat să minince pietre și văzîndu-le prea virtoase au cercat alte lucruri; cum cînd au văzut femei s'au simțit cuprinși de o vâpae plăcută, c'au iubit și au făcut familie sfîntă și curată etc Pe urmă domnii sociologi pășesc mai de parte întruchipează din familii triburi, apoi din triburi popoare, etc.

Chipul acesta de a face sociologie ieste peste măsură de întrebunțat și negreșit că nu poate duce de cît la greșeli. — O pricină care incurcă chiar și pe cei ce nu cred în Biblie sînt remășițele biblice, își pun cu toții

*) V. pag 677 și 700 an II.

un felii de raiu pămîntesc la început și tot reul ce-l află acuma pe lume și-l închipue făcut acuma, nu de mult.

Aceste slăbăciuni ies foarte lămurit la iveală în articolul ce a scris D-l Săruleanu în potriva noastră. D-sa se luptă în potriva Darwinismului și a ideilor noastre în privința familiei, aducînd niște dovezi așa de caraghioaze, de-mi pare cu adevărat reu că nu pot să le fac cunoscute cetitorilor noștri. Pricina ieste că am rătăcit numărul din „Școala romîna“ și aice la bibliotecă nu se află. Imi aduc înse a minte că D-sa mărturisește că nu a cetit cărți despre asemenea lucruri, dar își închipuie așa de la sine cum a putut să fie, adecă întrebunțază metoda de care am vorbit mai sus. D-l Săruleanu mai ieste și bine credincios. Bine face, dacă nu are cunoștinți destule pentru a se fi încredințat de neadevărurile religiei, de ce nu ar crede. Numai l'am ruga să cugete că dacă D-sale, de pilda, i se poate părea că sătoriea religioasă, bun lucru ori cel puțin „ceva care nu face nimăruî nici un reu“ cum se părea D-lui Missir, nu tot așa trebuie să se pară acelor cari nu mai cred. D-l Săruleanu ar trebui să știe măcar un lucru, că sint aței (oamenî cari cred că nu-î D-zeu) foarte cinstiți și moralî și că o familie întemeată pe iubire poate fi morală fără de bine cuvîntarea nimăruî. — Altă idee greșită mai născocesc protivnicîi despre noi, anume că am voi să silim pe oamenii să facă așa cum credem noi că-i bine, pe cînd noi căutăm numai a face cunoscute ideile și apoi cînd vor voi să facă ca noi vor face cei ce vor voi. Noi nu silim pe nimene, dar să ni se dee și nouă slobozenie.

Cînd voiû putea pune îear mîna pe numărul pierdut din „Școala romîna“ voiû avea plăcere de a arăta cetitorilor noștri la ce poate duce neștiința și patima pe D-l Săruleanu.

I. Nădejde

Plagiături în «Națiunea»

Am mai zis despre „Națiunea“ că adese ori cuprinde articole plagate, luându-ne după niște învinovățiri ce am cetit în „Romînul“, și în „Apărătorul.“ Acuma ni s'a trimes din București două numere din niște ziare nemțești și în adevăr am văzut comedia cu ochii! Plagiarea prin cărți îi glumă pe lângă plagiarea de care suferă presa. Numai vorbesc de anecdote, varietăți, etc, acestea se fură fără leacă de rușine. Numai se taie frumușel cu foarfecele bucățele din alte jurnale și la tipărit! Procesul Elenei Marcovici a fost luat de ziarele noastre din „Luminătorul“, unele au spus adevărul, altele înse și-au împlut numărul cu darea de samă, diundu-și mutră pare că ar fi cetit cineva de pe la redacție într'un jurnal serbesc!!

Inainte de a mai lungi vorbă ieată față în față articolul intitulat „Der Gegen Kanal“ din numărul de la 4/16 Mai 1883 al ziarului „Neues Wiener Tagblatt“ din Viena și articolul de fond din „Națiunea“ de la 8 Mai 1883 No. 262.

București 7 Mai 1883.

Ar crede cine-va că Europa se află în timpul ce urmă imediat după bătălia de la Waterloo, atît de acute sint rivalitățile dintre Englitera și Franța în cestiunea construirii tunelului La Manche. Pe cînd toată lumea înțelege că foloasele ce ar rezulta pentru comerțul european dintr'o asemenea lucrare, Anglia singură stă pe gînduri, temîndu-se că un tunel pe sub La Manche ar expune-o la pericole serioase din partea con-

Der Gegen Kanal

Man glaubt sich in die Zeiten nach der Schlacht von Waterloo versetzt, wenn man die Auszerungen nationalen Misstruens, Neides und Hasses vernimmt, die jetzt über den Aermel-Kanal gewechselt werden. Einem Tunnel, der Frankreich und England verbinden und zweifellos den Handels- und Personenverkehr zwischen dem Inselreich und dem Festland in's Ungeahnte steigern würde, steht die Befürchtung der Briten gegenüber, es möchte eines Tages auf diesem Wege ein feindliches

continentului. Și acum se vorbește în Britania de un contra-canal care se pună în comunicație Marea Mediterană cu Marea Roșie, pentru că Englezii nu mai vor să se slujască de canalul construit și administrat de către Francezii.

Pe cînd se proiectase și începuse a se pune în lucrare construcția canalului Suez, presa engleză nu înceta de a urmări cu sarcasmul și invidia ieșită dinăuntrul întreprinderii uriașă, pentru că locuitorii statului insular se temeau de concurența celorlalte națiuni europene în comerțul cu India și Asia orientală. După terminarea canalului, transportul năvilor cari utilizează această nouă cale marină ieră în primul an de o jumătate milion tone, iar în anul din urmă se ridicase la cifră de șapte milioane tone. Din aceste șapte milioane cinci milioane reveneau asupra năvilor engleze. Acest rezultat învăsilitor pentru comerțul britanic ar fi trebuit să dea o satisfacție completă sentimentului național în Britania Mare, însă alte împrejurări făc pe Englezi să nu fie pe deplin mulțumiți de succesul lor în ceștiunea canalului Suez.

Heer auf das Land geworfen werden, das seither den natürlichen Schutz des Meeres gennossen. Und nun ist gar in England die Rede von einem Gegen-Kanal zwischen dem mittelländischen und Rothen Meere, der angelegt werden soll, weil eben die Engländer sich des von Franzosen gebauten und verwalteten Kanals nicht mehr bedienen wollen.

Noch stehen uns in frischer Erinnerung der Spott, die Ränke und das Uebelwollen, womit die Engländer von Anfang an das gröszartige Lesseps'sche Werk des Suezkanals verfolgten. Die Engländer scheinen damals eine ungerechtfertigt hohe Meinung von der Unternehmungskraft und dem Unternehmungsgeiste der übrigen europäischen Nationen gehegt und befürchtet zu haben, diese würden ihnen im Handel mit Hinterasien unter Benützung des neuen Wasserweges eine gefährliche Konkurrenz machen. Inzwischen hat der Schiffsverkehr im Suezkanal allerdings eine Ausdehnung gewonnen, die selbst die kühnen Erwartungen seines Erbauers weit übertraf. Betrug derselbe in dem Jahre nach der Eröffnung des Kanals eine halbe Million Tonnen, so war er im letzten Jahre schon auf sieben Millionen gestiegen. Von diesen sieben Millionen kommen fünf Millionen auf englische Schiffe. Diese für das englische Selbstgefühl erfreuliche Thatsache wird aber durch verschiedene Umstände für die

Mai întâiu le vine greu, ca ieî, cari se simt stăpini pe deplin în Valea Nilului, să fie supuși Francejilor tocmai în punctul cel mai însemnat din Egipt. După ce politica engleză a isbutit a depărta pe Franceji din țara Pyramidelor, sentimentul național britanic nu poate vedea cu ochi buni predominatia franceză în canalul Suez. Trebuie se mărturisim că D. Lesseps, refuzînd de a tracta cu Englezii, pa timpul așa numitei resculari a lui Arabi Paşa, a contribuit foarte mult a face nesuferită Englejiilor situatia lor în cestiunea canalului. Insa o schimbare în aceeașta situație ieste cu neputință, pentru că acțiunile canalului Suez, pe cari guvernul britanic le a cumpărat de la Vice-Regele Egiptului, nu i dau dreptul de vot în societatea canalului de cit numai după un număr anumit de ani.

La aceasta se mai adaugă plîngerile neintemeiate contra taxelor exagerate ce se percep de către compania Lesseps, precum și contra iesuficientei lățimeî, adincimeî și siguranței canalului. De aci ideia de a con-

Engländer in ihrem Werthe erheblich geschmälert.

Erstlich mag es ihnen an sich einigermaszen empfindlich sein, dasz sie, die sich doch als Herren ganz Egyptens fühlen, gerade an dem für sie wichtigsten Punkte des Nillandes französischer Kontrolle unterworfen bleiben sollen. Nachdem es der englischen Politik gelungen, die Franzosen in Egypten so ziemlich zu deposediren verträgt das britische Nationalgefühl doppelt schwer die französischen Ansprüche am Suezkanal. Und man musz gestehen, dasz Lesseps, indem er sich während des Aufstandes Arabi Paschas herausnahm mit England wie von Macht zu Macht zu unterhandeln, selber viel beigetragen hat, das Verhältnis den Engländern als ein unleidliches erscheinen zu lassen. Eine unmittelbare Aenderung dieses Verhältnisses durch englisches Eingreifen ist aber dadurch ausgeschlossen, dasz die Suezkanal-Aktien, die englische Regierung seinerzeit von Vizekönige käuflich erstanden hat, derselben noch auf eine gemessene Reihe von Jahren kein Stimmrecht im Verwaltungsrathe der Suezkanal-Gesellschaft verleihen.

Da noch hiezu nicht völlig unberechtigte Klagen über die übertriebene Höhe der von der Lesseps'schen Gesellschaft verlangten Zollgebühr—dieselbe beläuft sich jährlich für englische Schiffe auf mehr als zwei Millionen Pfund Sterling—sowie

strui un contra-canal cu capitaluri engleze, care se facă superfluu canalul D-lui Lesseps pentru năvile britanice. Aceasta se potrivește minunat cu tradițiunile de inițiativa privată ale poporului englez.

über die ungenügende Breite, Tiefe und Sicherheit des Kanals Kamen, so ist es bei der Geldkraft und dem Unternehmungsgeiste der englischen Schiffseigner kaum zu verwundern, dass in ihnen der merkwürdige Entschluss reifte, einen Gegen-Kanal zu legen, durch welchen der Lesseps'sche für englische Schiffe ganz überflüssig würde. Es entspricht den guten Traditionen Englands, dass hierin zunächst die Privatinitiative auf den Plan trat und die Regierung selbst einer unmittelbaren Meinungs- oder Willensäußerung sich enthielt. Auch versteht sich ja von selbst, dass es der englischen Regierung die sich in einem so bedeutenden Besitze von Suezkanal Aktien befindet, nicht darauf ankommen kann, diese letzteren mit einem Male durch Begünstigung eines Gegenkanals zu entwerthen.

(Va urma)